

ZALÁN TIBOR

VERESÉG-KÉPEK

SZOMORÚ-JÁTÉK

1998

JÁTSZÓK EGY RÁDIÓ-STÚDIÓBAN:

BUJDOSÓ
NÁDLAKÓ
CSÁSZÁRI SPION
RENDEZŐ
ZENEI RENDEZŐ
TECHNIKAI MUNKATÁRS
SPORTREPORTER
DAMJANICH
KOSSUTH
KISS ERNŐ
AULICH
LÁZÁR VILMOS
LEININGEN
SZACSVAY
JÓKAI
LABORFALVY RÓZA
RÁKÓCZY
NARRÁTOR
GYULAI PÁL
BEMONDÓ

SPORTREPORTER	Jó estét, jó szurkolást! Ezt persze már mondtam az elején. De, mint tudják a tisztelt rádióhallgatók, csak most kapcsolódnak be közvetítésünkbe a Veszteség-képek című hangjáték hallgatói. Mit? A központból valami megjegyzés... Nem hallok jól a fülhallgatómon... leveszem, hátha úgy jobban... igen, így már rögtön jobb... visszakapcsolunk a szomszéd szobában lévő stúdióba.
BEMONDÓ	Veszteség-képek. Zalán Tibor hangjátéka.
RENDEZŐ	Zene, zene, jön a zene, Péterkém, jön föl a zene.
TECHNIKUS	Ki vagy adva, baszd meg, adásban vagy, most mit ordibálsz abba a mikrofonba!
RENDEZŐ	Akkor vegyél vissza, édesem, és rögtön nem leszek kiadva, csak jöjjön már az a kurva zene végre.
<i>(Zene megszólal - a Geyer Flórián-dal.)</i>	
RENDEZŐ	Ez nem, gyerekek, ez nem, Péterkém, ez teljesen más, azt hiszem, így nem lehet dolgozni, gyerekek, ha nem veszitek komolyan itt a melót... a színészek meg bent állnak, és nem értenek semmit, nézd, milyen hülye pofát vág a fazon... ezért szeretek rutinos színészekkel dolgozni, hát nézd, hogy néz, hogy néz, alig várja, hogy a két mondatát beledübögje a mikrofonba... na, Péterkém, akkor most jön az a zene, vagy szaladjak haza a lemezjátszómért...
ZENEI RENDEZŐ	Forradalmi dalt kértél, ez pedig forradalmi dal, egyébként pedig nem hiszem, hogy köteles vagyok minden elem lökött szövegkönyvedet elolvasni, és nekem az lett mondva, kérlek, hogy forradalmi hangjáték-fesztiválra kellene zenék, kérlek, és ez forradalmi zene a javából. Kérlek.
RENDEZŐ	Kossuth-nótát akarok, vagy valami belevaló verbunkost, vagy a süvegemen a nemzetiszín rózsát akarom...
TECHNIKUS	Már megbocsássatok, de az van az én könyvemen, itt, a borítón, hogy vereség-képek, hát hogy jön ide akkor a Kossuth-nóta, a vereség-képekhez?
RENDEZŐ	Te itt azért vagy fizetve, öregem, hogy nyomd föl a potmétereidet, meg hogy húzd le őket, de a koncepciót itt én csinálom, apukám, ha meg nem sértelek. Ismersz te olyan negyvennyolcas dalokat, amik a vereségről szólnak? Nem ismersz, mert ez egy olyan istenverte nép, hogy csak a győzelmeket szokta belefoglalni a népdalaiba.
TECHNIKUS	Valóban? Nagyon érdekes lenne... <i>(dalra fakad)</i> <i>Jaj, de búsan süt az őszi nap sugára</i> <i>Az aradi várnak tömlőc ablakára,</i> <i>Szánja azt a tizenhárom magyar vitézt,</i> <i>Ki a tömlőc fenekén ott halálra kész.</i> <i>Elítélték sorra mind a tizenhármát,</i> <i>Szóttek fontak a nyakukba ezer vádat,</i> <i>Elnevezték felségsértő pártütőknek,</i> <i>Hogy a magyar szabadságért harcra keltek.</i>

ZENEI RENDEZŐ Ez valóban egész érdekes.

RENDEZŐ Gyerekek, most gagyizunk itten, vagy nyomjuk a hangjátékot?

TECHNIKUS Ha ez neked gagyizás, kérlek, akkor befejeztem. Jöhet a Kossuth-nóta.

(Felhangzik a Kossuth-nóta, szintetizátor-feldolgozásban.)

RENDEZŐ Ez neked Kossut-nóta? Ez egy nagy szar. Nem kell semmilyen nóta. Nádsuhogást kérek.

TECHNIKUS A nád nem suhog. Lehetnének kevésbé felületesek is, ha már csináljuk... amit csinálnunk kell.

RENDEZŐ Ki a fene kért arra, hogy nyelvi kérdést *csinálj* az instrukcióimból? Ha azt akarom, hogy suhogjon az a nád, akkor suhogtatod, megértetted? Azért kapod itt a lét.

TECHNIKUS Oké, te vagy a főnök. Összejátszáskor meg nyomod nekem a sértődöttet, hogy megint milyen hitványságot csináltunk... pedig komolyan is lehetne venni végre...

RENDEZŐ Nádsuhogást akarok *végre*... el akarom kezdeni... *végre*. Nyomjad azokat a kütyüket, ha már belenyomott a rádió húsz milliót ebbe a klozetba... *végre*.

(Különféle vad hangokból kialakul valami suhogásféle.)

TECHNIKUS Ez jó lesz? Ez már suhogás?

RENDEZŐ Hát, ami azt illeti, ez inkább egy orrát fújó tűzoltóparancsnok fuldoklása... Mindegy, legfeljebb bemondatjuk, hogy nádsuhogás...

BEMONDÓ Nádsuhogás. Ezernyolcszázötvenet írunk. Magyarország. A dicső forradalmat leverték.

RENDEZŐ Húzzuk ki a dicsőt! Az ma már nem jelző, ugye, a győztes szovjet csapatok kivonulása óta, hogy dicső.

BEMONDÓ Nádsuhogás. Ezernyolcszázötvenet írunk. Magyarország. A forradalmat leverték.

RENDEZŐ Ez így nem jó. Milyen forradalmat vertek le? Legyen az a kurva forradalom valamilyen. Megértettük? Egy jelzőt akarok. Egyetlen jelzőt. Hol a szerkesztő?

TECHNIKUS Hűtőszekrényért ment le Jászberénybe.

RENDEZŐ Micsoda kupleráj! Na, akkor mondd meg te, nagyokos, milyen jelző kell ide!

TECHNIKUS Pardon, de én nem vagyok nyelvbuzi. Ahogy az előbb tetszett mondani, azért fizetnek, hogy feltolja, letoljam... Feltolom, letolom...

RENDEZŐ Szóval mégis buzi vagy. Ha már semmire sem használhatlak, akkor legalább ne told le előttem... az ember lehúzza és feltolja...

ZENEI RENDEZŐ Talán győztes... mi lenne, ha a győztes jelzőt tennénk elé...

RENDEZŐ	Hogy írhatnánk győztest, amikor leverték, apukám, az osztrákok és az oroszok leverték... most vagy felnövünk a feladathoz, vagy beadjuk megint a sportriportert. Az hatásos.
TECHNIKUS	Hatásosnak nagyon hatásosak vagyunk, de mégis csak nagy dolgokról lenne itt szó.
RENDEZŐ	Itt arról van szó, amiről akarjuk, hogy szó legyen.
SPORTRIPORTER	Ebben a selejtezőben nekünk már nem fog sok babér teremni. Jó szurkolást azoknak a kedves hallgatóinknak, akik csak most kapcsolódnak be a közvetítésünkbe. Az osztrákoktól ránk mért vereség után most úgy fest, hogy az oroszoktól is megsemmisítő csapást fogunk elszenvedni.
RENDEZŐ	<i>De suhogjon az a nád...</i> <i>(A nádsuhogás fölerősödik.)</i>
BUJDOSÓ - NÁDLAKÓ	<i>(egyszerre)</i> Állj! Állj, ki vagy!
	<i>(Csönd.)</i>
NÁDLAKÓ	Állj, ki vagy? Válaszolj!
BUJDOSÓ	Én kérdeztem előbb.
NÁDLAKÓ	Én kérdeztem előbb.
	<i>(Csönd.)</i>
NÁDLAKÓ	Állj, vagy lövök!
BUJDOSÓ	Szóval van fegyvered.
NÁDLAKÓ	Van. És lövök, ha nem állsz meg.
BUJDOSÓ	Fél órája állok itt mozdulatlanul.
NÁDLAKÓ	Miért állsz fél órája mozdulatlanul?
BUJDOSÓ	Mert megéreztem, hogy valaki van még rajtam kívül a nádban.
RENDEZŐ	<i>De suhogjon az a nád.</i>
NÁDLAKÓ	Ki volt a nádban rajtad kívül?
BUJDOSÓ	Te voltál.
NÁDLAKÓ	Érdekes, én is azt éreztem, hogy van valaki rajtam kívül a nádban.
BUJDOSÓ	És ki volt az?
NÁDLAKÓ	Te voltál.
BUJDOSÓ	És ha tévedsz?
NÁDLAKÓ	És ha te tévedsz?
BUJDOSÓ	Akkor baj van.
NÁDLAKÓ	Akkor van valaki rajtunk kívül is a nádban. És ez lehet veszélyes. Keressük meg!
BUJDOSÓ	Nem kéne előbb elintéznünk a mi közös dolgunkat?

NÁDLAKÓ Van nekünk közös dolgunk?

BUJDOSÓ Van. Nem is egy. Rendezzük végre közös dolgainkat!

NÁDLAKÓ Ez a mi munkánk. És nem is kevés.

BUJDOSÓ Ez, de mi?

NÁDLAKÓ A mi munkánk. Tudni akarom, ki vagy. Gyere elő.

BUJDOSÓ Ha bolond lennék.

NÁDLAKÓ Akkor lövök.

BUJDOSÓ Én előbb lövök.

NÁDLAKÓ Ne nevettesd ki magad. Nincs is fegyvered.

BUJDOSÓ Nincs fegyverem? Ezt meg honnan veszed?

NÁDLAKÓ Onnan, hogy Világosnál leraktad... a többi hazaárulóval együtt. Világos, nem?

BUJDOSÓ A kurvája! Ezzel pedig ne gúnyolódj! Valóban nincs fegyverem. De neked sincs.

BUJDOSÓ Nincs? Te honnan veszed?

NÁDLAKÓ Onnan, hogy már régen lelőttél volna, ha lenne.

BUJDOSÓ Én bujdosókat nem lövök le. Csak...

NÁDLAKÓ Csak... mi csak?

BUJDOSÓ Csak megvetem őket.

(Erős nádcsőrgés, lihegés, dulakodás, káromkodás.)

(Hosszú csend.)

BUJDOSÓ És most megöllek, te rongy.

NÁDLAKÓ Kegyelmezz, nekem családom van, gyerekeim vannak, én azért nem vettem részt a szabadságharcban, mert... nekem feleségem van, gyerekeim vannak...

BUJDOSÓ Gyáva szar vagy. Azért persze leárulózod azokat, akik végig-harcolták a szabadságharcot... Mit neked, te zordon Kárpátok...

NÁDLAKÓ Felhergelitek a népet, aztán meg elrejtőztök a nádban, akár a patkányok...

BUJDOSÓ Patkányok? Mi, akik vérünket hullattuk a szabadságért? Akik életüket áldozták a szent hazáért?

NÁDLAKÓ Nagy szavak. Kalandorok vagytok, ahogy kalandorok voltak a vezetőitek is, mind egy szálig. Az a Kossuth volt a fő gazember. Mit csinált? Begazolt és meg sem állt Törökországig.

BUJDOSÓ Ostoba ember vagy. Ha valaha is találkozta volna Kossuthtal, másként beszélnél.

SPORTREPORTER	Jó estét, jó szurkolást. Cegléden szólaltattuk meg Kossuth Lajost, az MLSZ elnökét. A mester arról nyilatkozik a telesport mikrofonja előtt, milyen esélyekkel veszi fel a magyar csapat a küzdelmet a Jellasics edző által vezérelt osztrák válogattal.
KOSSUTH	<i>Az isten el fogja átkozni e népet, hogy levegője méreggá váljék, mikor beszívja; hogy kezei alatt ne teremjen mást a föld, mint hitvány kórót; hogy a forrásvíz bűzhödjék meg, midőn ajkaihoz viszi; hogy bujdossék hontalanul a föld hátán, hiába kérvén alamizsna kenyeret és alamizsna helyett arcul csapandja őt az idegen faj; és léssen saját hazájában vándorkoldús, kit mint gazdátlan ebet verhet agyon mindenki s mint bélpoklost mindenki elkerül. Hiába imádkozandik Istenhez, meg nem bocsátja bűneit, sem ezen, sem a más-világon; a leány, kihez szemeit emeli, seprővel hajtja el küszöbéről, neje útálattal köp gyáva szemei közé, gyermekének első szava lesz, hogy saját apja megátkozza és holtteste heverend temetetlenül.</i>
SPORTREPORTER	Hallhatják önök is azt a fantasztikus elszántságot, amellyel harcba küldi csapatait a kapitány. Most fog elválni, hogy milyen volt az utánpótlás-nevelés e honvédő/honmentő sportágban. Megjegyzendő, hogy a kapitány után nagy az érdeklődés Törökországból. A jeles szakember még nem nyilatkozott ez irányú szándékáról.
RENDEZŐ	Ide azért be lehetne nyomni a Kossuth Lajos azt üzentét...
ZENEI RENDEZŐ	Csak gyerekhangokkal van meg.
RENDEZŐ	Akkor legyen gyerekhangokkal.
TECHNIKUS	A dolog megállíthatatlanul csúszik lefelé. Nyomhatom?
RENDEZŐ	Nyomjad.
<i>(Csengő gyermekhangokon megszólal a Kossuth-nóta, majd belevész a nádsuhogásba.)</i>	
BUJDOSÓ	Kossuth apánk azért ment Törökországba, hogy ott folytassa, ahol abbamaradt a mi szent harcunk. Fegyvereket fog szerezni, pénzt az ellátáshoz, és amint minden egyben lesz, ismét magyar földre lép. S akkor mi mind odaállunk melléje.
NÁDLAKÓ	<i>Én bizony nem, nekem családom van, gyerekeim vannak, én azért nem vettem részt a szabadságharcban, mert... nekem feleségem van, gyerekeim vannak...</i>
BUJDOSÓ	És nekünk, nekünk, nekünk?
NÁDLAKÓ	Nektek eszméitek vannak, barátom, és az eszme nem tűr meg családot, a hit nem ismer gyöngeséget, az elszántság érveket. Nem emberek vagytok ti, hanem csak hősök.
BUJDOSÓ	Csak hősök. Azt gondolom, nem az osztrákokat, hanem benneteket kellett volna levágnunk, mind egy szálig.
NÁDLAKÓ	Hisz nem azt tettétek? Az egész ország vérben, rettegésben, szenvedésben, éhezésben. Minden családnak van saját halottja, menekültje, bujdosója.
RENDEZŐ	Nekem sok ez a moralista handabanda. Húzzunk. Hol a szerkesztő?

TECHNIKUS	Nagykőrösön, facseteteket vásárol a hétvégi házához.
RENDEZŐ	Micsoda kupleráj. Mindegy. Húzunk a kilencedik oldaltól a tizenharmadikig. Addig jól elmondják, hogy milyen nagyszerű dolog a forradalom, meg hogy milyen nagy faszság a hősiesség, igen, ez se kell, meg ez se, fordulat kell egy jó hangjátékba, na, ezt a Petőfi-részt vegyük fel.
SPORTREPORTER	Jó estét, jó szurkolást. A magyar csapat fogcsikorgatva játszik. Bemásododzó egymás után hajszolja a legénységét a legvakmerőbb húzásokba. A vereség azonban elkerülhetetlennek látszik. A csapat nélkülözni kénytelen a kiállított Petőfit. Az észembernek kiváló, harcias, ám kondícióban nem megfelelően felkészített játékos már nincs a mérkőzés színhelyén.
NÁDLAKÓ	Hogy te lennél Petőfi?
BUJDOSÓ	Én hát. Ki más? Akarja, hogy idézzek Petőfitől... azaz... hogy idézzek magamtól?
NÁDLAKÓ	Megkímélhetnél. De ha muszáj...
BUJDOSÓ	Ha majd a bőség kosarából mindenki vehet amennyit akar...
NÁDLAKÓ	Pontatlan. Ha majd a bőség kosarából mindenki egyaránt vehet.
BUJDOSÓ	Most akkor mi vagy te, nádlakó, vagy filozófus?
RENDEZŐ	Most tényleg, micsoda a figura, nádlakó, vagy filozófus? Hol a szerkesztő?
TECHNIKUS	Kocséron, lószerszámokat készített a lovardájához.
RENDEZŐ	Micsoda kupleráj. Menjünk tovább.
ZENEI RENDEZŐ	Ne menjünk le inkább a büfébe egy salátára?
RENDEZŐ	Előbb kiderítjük, hogy nádlakó-e, vagy filozófus a szivar.
BUJDOSÓ	Akkor nádlakó vagy, vagy filozófus? Ott tartottunk az előbb.
NÁDLAKÓ	Nádlakó-filozófus. Miért, ilyen nem lehet?
BUJDOSÓ	Lehetni lehet, csak különös.
NÁDLAKÓ	A legtöbb hontalan a művelt rétegek közül kerül ki. Miért? Mert azok nem értenek semmihez. Az írók, a filozófusok. Nem sorolnám ide a politikusokat, akik minden rendszerben az élőködők számára fenntartott helyet foglalják el a társadalmi kiválasztódásban. Viszont azt nem értem, miért adod ki magadat Petőfinek?
BUJDOSÓ	Nem kiadom magam, hanem az vagyok. Petőfi Sándor, személyesen. A segesvári csatából szöktem meg, átvágtam magam három kozák dzsidáson, és a kukoricásban lapultam a csata végéig.
NÁDLAKÓ	És mivel vágtad át magadat rajtuk? Csak nem a pennáddal?
BUJDOSÓ	Azt hiszem, az előbb csattanós bizonyítékát kaptad annak, hogy mire vagyok képes.

NÁDLAKÓ Éppen ez zavar. Petőfiről az hírlik, hogy nagy hévségű ember, de gyöngé alkat, és csapnivaló a katonai tudományokban. Te pedig nagy vagy és ügyes, erős és képzett katona.

BUJDOSÓ A népek beszélnek mindenfélét. Te ne higgy el mindent másoknak.

NÁDLAKÓ Meg az is zavar, hogy három hónap alatt te vagy az ötödik Petőfi, aki bevette magát a nádasomba.

BUJDOSÓ Ez pech. Mondhattam volna Jókait is.

NÁDLAKÓ Az mindjárt más. Jókait még nem volt. Mondjál Jókait. Hogy kerültél ide, Jókait uram, mesélj, nagy mesélő.

RENDEZŐ Remek. Ide benyomhatjuk a Jókait-sztorit.

TECHNIKUS Miféle Jókait-sztorit? Már szegény Jókait is bele akarod keverni? Neked semmi se szent?

RENDEZŐ Amit a múltkor a Csataképek elé felvettünk.

TECHNIKUS Teli a hócipőm ezekkel az évfordulós műsorokkal. Mind egyforma. Összecsapjuk. Letudjuk. Gondoltatok már arra, hogy az emberek a mi műsorainkon keresztül viszonyulnak az hajdani dolgokhoz? Hogy a gyerekeink...

RENDEZŐ Nem kell ez a sok morális rizsa. Munka van. És a munka nem elv, hanem gyakorlat. Megtaláltad végre a Jókait-sztorit?

TECHNIKUS Melyik is volt az, mondjad már?

RENDEZŐ Tudod, az az izé.

TECHNIKUS Értem. Máris keresem a tekercset.

ZENEI RENDEZŐ Kell ide raknom valami zenét?

RENDEZŐ Kell. Átkötésbe kell.

ZENEI RENDEZŐ És mi legyen?

RENDEZŐ Én vagyok a zenei Rendező, vagy te? Legyen... mondjuk ez, ami itt van.

ZENEI RENDEZŐ Az éppen Richard Straruss Also sprach Zarathustra című műve.

RENDEZŐ Épp megfelel. Jön a *kékduna*, aztán fölhozod rá rögtön a *kékduma* Jókait.

ZENEI RENDEZŐ Ez nem egészen keringő...

RENDEZŐ Nem baj. Az se kimondottan kékduma. Már túl akarok lenni ezen a szaron.

TECHNIKUS Hánynom kell töletek. Én megvagyok.

RENDEZŐ Akkor mehet.

(Strauss-zene.)

JÓKAI *Te vagy az én védő-angyalom. Szeress, Róza, kérlek, nagyon szeress, mert a te szerelmed most már az egyetlen, ami megmaradt az életemből. Ments meg, rejts el, Róza és én örökké foglak szeretni, úgy, ahogy férfi még soha nem szeretett.*

NARRÁTOR *Az eső zuhogott a pusztaság felett és bealkonyult az idő. Se közel, se távol nem látszott emberi lak, sem falu, sem csárda, pedig csurmovíz volt már a ruhájuk. A költőt hideg borzongatta, pedig még csak augusztusban voltak.*

JÓKAI *Hová megyünk, Róza? Meddig tart még ez a céltalan bujdosás? Egyszer csak úgy is reám bukkan az ellenség és akkor elveszett minden.*

LABORFALVY *Ismétlem, ne félj, mentve leszel. Már hetek óta foglalkozom a gondolattal, hogy hol találok számodra alkalmas rejtekhelyet, ahol veszélytelenül megvonulhatsz a vész elől. Előbb azon gondolkodtam, hogy külföldre szöktetlek, ott lennél mégiscsak a legnagyobb biztonságban, de azt az én lobogó szerelmem nem bírja el, hogy esetleg esztendőig ne lássalak. Beláthatod, hogy veled nem mehetek, mert a színészetet nem hagyhatom el. Mi lennék én, ha többé színésznő nem volnék? Elmúlna egyszer tán a te szerelmed is, ha többé színpadon nem láthatnál. Hisz ott szerettél meg, ott ébredt fel szíveinkben a mindenható szerelem, a színpad varázslatos világában. Ezért itthon kell maradnod a hazában, ahol néha, titkon meglátogathatlak, megcsókolhatlak, bátoríthatlak.*

JÓKAI *Hol van olyan hely e feldúlt honban, ahol biztonságban érezheti magát a bújdosó magyar?*

NARRÁTOR *Róza megsimogatja a költő arcát.*

LABORFALVY *Ha számításom nem csal, holnapra elérjük azt a helyet, ahol az eget nem borítják a vész fellegei. Van egy kis falu a Bükk rengetegében, alig néhány száz pár lakja a helységet. Szénégetők, földművesek, egyszerű emberek, akik nem törődnek azzal a világgal, amely az ő falucskájuk határán túl van. Telepi Györgynek, a kómikusnak, van itt férjné a nővére Csáki Benjámín földbirtokosnál. Abban a házban te biztonságban leszel. Az egyszerű, derék emberek bizony nem árulnak el soha. A Bükk rengetegében senki sem fog keresni.*

JÓKAI *Kezedben van az életem, Róza. Azt teszel velem, amit jónak látsz. Hadd rejtsen el a sötét Bükk az ellenség elől.*

NARRÁTOR *A kocsis, aki eddig csupán a hátát mutatta utasainak, most megfordult. Kerek-képű, fekete bajuszú, elszánt arcú fiatal férfi volt a kocsis. Izmos vállai nem közönséges testi erőt sejtettek a férfiban.*

RÁKÓCZY *Kérlek, Jókai, az alkonyatban valami falut veszek észre a távolban. Jó lenne, ha elfoglalnád a helyed mellett. Az inasnak nem szokás úrnője mellett ülni még a mostani felfordult világban sem.*

LABORFALVY *Igaza van Rákóczy uramnak. Eredj csak fiacskám a kocsisülésre. Pedig be fáj a szívem érted.*

NARRÁTOR	<i>A takarókból, a meleg szépasszony mellől nem szívesen bontakozott ki a gyöngéd szőke költő. Háromszor is visszafordult, hogy összecsókolózzék a feleségével, mint aki messzi útra indul. Rákóczy János - Kossuth egykori titkára, menekülésben társa a költőnek -, dörmögött is nagy fekete bajusza alatt:</i>
RÁKÓCZY	<i>Ráérsz a csókolózással, Jókai. Tartsd meg a csókjaidat arra az időre, amikor majd igazán búcsút kell venned Róza asszonytól.</i>
JÓKAI	<i>Róza, Róza, mi lesz velem, ha többé nem látlak?</i>
LABORFALVY	<i>Minden hónapban meglátogatlak, fiacskám... De most már elég legyen a sírásból. Itt vagyunk a falu szélén.</i>
NÁDLAKÓ	Hogy kerültél ide, Jókai uram, mesélj, nagy mesélő.
BUJDOSÓ	Na, ebből elég lesz. Nem vagyok Jókai.
NÁDLAKÓ	De ő is bujdosik valahol... A nemzet nagy mesélője... Itt már mindenki bujdosik, ebben a nyomorult országban?
BUJDOSÓ	Csak az, aki valami hősiecs tettet vitt végbe.
NÁDLAKÓ	Hogy oda ne rohanjak. Hősiecs tettet. Talán bizony hősiecs tett volt azt a sok rácot ér románt kardélre hányni.
BUJDOSÓ	Te mindenben csak a negatívumot látod?
NÁDLAKÓ	Ez részletkérdés. Volt, ami volt. Mert ugye volt ilyen kardélre hányás, ha jól emlékszem?
BUJDOSÓ	Emlékszel... Különös emlékezet... Állítólag nem voltál ott, és mégis emlékezel rá...
NÁDLAKÓ	Az ember megálmodni is tud dolgokat, még sincs jelen az álmainak a helyszínén. De ne beszéljünk mellé! Hogy volt azokkal a nemzetiségekkel? Ha nem túlzok, állíthatom, hogy nem a muszkák, hanem ők verték le a gögös magyar nemesek szabadságmozgalmát. Emlékszel Lázár Vilmosra? Parancsot adott, hogy irtsák ki a rácokat.
BUJDOSÓ	Rosszul tudod. Lázár Vilmos csak elégtételt vett a magyarokat ért sérelmeken.
KISS ERNŐ	<i>Folyó aug. hó 4-én jelentésül vettem, hogy Torontálmegyében fekvő Neusina és Szárcsa helységeket a rácok elfoglalták. Másnap Schiffner Schwarzenberg hg. dzsidásezredbeli őrnagy parancsnoksága alá 2 zászlóalj gyalogságot, 2 század lovasságot, 2 zászlóalj n. becskerek-i nemzetőrséget s 2 ágyut rendelvén, Neusina és Szárcsa helységek ellen küldöttem oly meghagyással, hogy ez utóbbi egyszersmind lángok martalékává tegyék, minthogy hűtlen rác lakói, a rabló-csoportokkal egyetértve, az itt lakó magyar és horvát nemesség vagyonát felgyújtották. Neusinát azonban ezen oldalról, az ellenség tüzéreinek kedvező állása miatt megtámadni nem tartá tanácsosnak. Visszavonult tehát Ernőházára s ott a Temesen átkelvéen, az ellenséget visszanyomta. Ámde Neusinál a beállt éj és sereg lankadtsága miatt meg nem támadhatta, hanem Lázárföldre vonult</i>

csapataival. A ráczok használva az éj sötéttségét, Ernőházát kirabolták és felgyújtották, - 6 és 7-ik közti éjjel még 2 ágyut, 2 zászlóalj gyalogságot s 1 század lovasságot küldtem segélyökre. 7-én reggel a Temesfolyón átkeltek. A Bucsákerdőt a Don Miguel-gyalogság ujabban is megostromlá, Neusina helységet elfoglalta, fölgyújtotta és semmivé tette. Ezen ütközet alkalmával történt veszteségeink sok halott, több sebesült, 15-nek hollétét nem tudlák. Az ellenség közül azonban számosan elestek, 44 pedig foglyukká lett. A katonaság általánosan, különösen a Don-Miguel ezredbeli gyalogság rettentő erővel és vitézséggel harczolt.

- NÁDLAKÓ Elégtételt vett. Különös megfogalmazás. Mit mondtak a katonák, amikor Damjanich megjelent közöttük?
- BUJDOSÓ Mit mondtak?
- NÁDLAKÓ Azt mondogatták, el vagyunk veszve, ez a schwarzgelb kutya, ez a rác kutya valamennyiünket mészárszékre visz.
- KATONÁK Ez a schwarzgelb kutya, ez a rác kutya valamennyiünket mészárszékre visz.
- TECHNIKUS *(dudorászik)*
S uramfia, az ítélet akasztófa,
Mintha gyáva útonállók lettek volna,
Mintha méltók sem volnának a lövésre,
Katonához, férfiúhoz illő végre.
Nyílik már a börtönnek (a) vasas zára,
Jertek, jertek, jó magyarok a halálra,
Búcsúzzatok el egymástól mindörökre,
Úgy menjetek, úgy szálljatok jobb életre!
- RENDEZŐ Ez nem is rossz.
- ZENEI RENDEZŐ Ez a hang használhatatlan zenei téren.
- RENDEZŐ Nem probléma. Tessék ebből egy rendes leánykart buherálni a kutyákkal.
- TECHNIKUS Kérem, én megpróbálhatom.
(Halljuk, amint a technikai eszközökön állítgatva a saját hangjából előbb lányhang lesz, majd a lányhangból egy leánykórus dereng elő.)
- RENDEZŐ Na, hát ezt hívom én technikának. Csak már ott tartanánk, hogy a színészeket se kellene behívni a stúdióba, hanem bárki rámondaná a vakert a szalagra, mi meg művészetet gerjesztenénk belőle.
- ZENEI RENDEZŐ Támogatom az ötletet. Szívesen kicserélném én is a zenészeket technikára. Sokkal kedvesebbek, használhatóbbak, nem kérnek cigarettaszünetet, nem húznak be hamis hangokat, nem lépnek be rossz ütemben...
- TECHNIKUS Gyerekek, akkor most csináljuk az ünnepi műsort, vagy nem csináljuk? Én nem bírom ezt a cinikus légkört. Én nem vagyok egy népnemzeti, de ez már nekem is sok.

RENDEZŐ	Csináljuk hát, csináljuk, de alig van bennünk már hozzá erő. Te ne minősítgess itt, jut eszembe. Az igazi művészet nem érzélem, hanem forma. Azt kell elkapnunk. A többi süket duma. Hé, ne aludjatok bent. Intésre indul.
KATONÁK	Ez a schwarzgelb kutya, ez a rác kutya valamennyiünket mészárszékre visz.
BUJDOSÓ	No, azért nem úgy van az. Damjanichot imádták a katonái.
NÁDLAKÓ	A magyarok. Holott rác volt maga is, a kutya, és elárulta az övéit.
BUJDOSÓ	Ha választani kell a szabadság és a szabadságot eláruló nép között, akkor a szabadságot választanám én is.
NÁDLAKÓ	Na látod, mondtam én, hogy nem a szívetekkel harcoltatok, hanem az eszméitekkel. Még szerencse, hogy nem vívtátok ki a végső győzelmet, mi irtást vittetek volna végbe <i>a szabadságot eláruló magyar nép között...</i>
BUJDOSÓ	Ne magyarázd félre, amit mondok.
RENDEZŐ	<i>De suhogjon jobban az a nád.</i>
BUJDOSÓ	Július 22-én Aulich hadügyminiszter hadparancsa egyértelműen rögzítette a nemzetiség státusát.
NÁDLAKÓ	Az meg mi volt?
SPORTREPORTER	Jó estét, jó szurkolást. A nagy mérkőzés újabb szünetében Aulich tréner nemzetközi fontosságú nyilatkozatát sugározzuk.
AULICH	<i>Harczunk, melyet Európa két elbizott hatalmassága ellen vezetünk, nem a nemzetiség, hanem a közszabadság harcza az abszolutizmus ellen. Győzelmeink elődiadalai a világszabadságnak... Ilyetén meggyőződésben lévén a hadügyminisztérium nem csekély megütközéssel s illetődéssel értesült, mikép némely hadseregparancsnok s katonai előljárók, a hatalmuk s rendeleteik alatt álló idegen ajkú egyénekkel, de kiváltképen a rácokkal s oláhokkal nem a kívántató emberséggel bánnak, s különösen a nemzetiségöket szidalmak s káromkodások közt vetik szemökre, mit nemcsak a humanitás elvei tiltanak, hanem az ildomosság is ellenez. Kik sorainkban küzdenek közcélunk, a szabadság mellett, akármellyik nemzetbeliek legyenek, mindnyájan testvérekül tekintendők, olyanokul, kik velünk karöltve rokonilag, egyazon óhajtott cél felé törekszenek. Aztán rác, oláh atyánkfiai, kik velünk harcolnak, gyermekei, szülöttei ugyan azon hazának, mellynek mi; s tehetnek-e róla, hogy testvéreik ellenünk fegyvert fogta a szabadság megdöntésére? Ők vérökkel mossák le magukról testvéreik gyalázatát. Mindennél fogva szigorúan meghagyatik a magyar hadsereg összes parancsnokainak s mindenféle katonai előljáróknak, miszerint a parancsaik alatt álló idegen ajkú vitézeinket, tótokat, rácokat, oláhokat stb. emberséges bánásmód által inkább ügyünknek megnyerni, s nemzetiségünkhez édesgetni iparkodjanak, semmint nemzetiségöket szidalmazták, s e miatt őket üldöztetvén azt okozták, mi illetén bánásmódnak rendes eredménye, t. i. hogy az illy egyének aztán elkeserülnek, és szökevényekké válnak.</i>

NÁDLAKÓ Azzá bizony, szökevéennyé.

BUJDOSÓ Az lennél netán te is, szökevény?

NÁDLAKÓ Az hát. Nem szerettek ti magyarok senkit, csak aki behódol nektek. Én végig csak rác kutya voltam nektek, Damjanich ide, Damjanich oda. Aztán meg, itt a nádban is, ha rám talál egy magyar bujdoso, belefojt a vízbe, akár a kutyakölyköt, hogy elárultam a szabadságharc szent ügyét.

BUJDOSÓ Te semmit sem értettél meg abból, amit Aulich hadügyminiszter mondott?

NÁDLAKÓ Papírok, parancsok... Ezek csak a művelt nyugatnak szólnak. Itt, belül, semmi foganatja a kifelé megfogalmazott nagy ígéreteknek.

RENDEZŐ Ez itt mindenképpen valamiféle rosszfajta aktualizálás. Ki kéne kapni. Hol a szerkesztő?

TECHNIKUS Veszprémbe ment, festéket venni a nyílászáróihoz.

RENDEZŐ Micsoda kupleráj, istenem, micsoda kupleráj. Rendben van, marad, egy ünnepi megemlékező műsorban kellenek az ilyen frivol kis kikacsintások.

TECHNIKUS Te, mondd, hányadik ilyen csinálod, hogy ennyire nem vagy benne? Hogy egy pillanatra nem érint meg... Nagy dolgok voltak ezek... akkor... ott...

RENDEZŐ Mi hányadik ilyen?

ZENEI RENDEZŐ Azt kérdezi a barátunk, ott a nagy keverőpultok árnyékában, hogy hányadik megemlékező műsorodat csinálod?

RENDEZŐ Úgy, uszkve, mindazon által, talán a tizediket.

TECHNIKUS És te ezt így élvezed, baszd meg? Hogy direkt elcseszed?

RENDEZŐ Munka. Nem feladat, munka. Nem elcseszem. Profin megcsinálom. Nem jól - profin, kisfiam.

ZENEI RENDEZŐ És egyáltalán, lehet ezt jól is csinálni?

RENDEZŐ Most nem ez a téma. Most az a téma, hogy nyomjuk föl, és aztán mehetünk hajcsikálni.

ZENEI RENDEZŐ Mára nekem még föl van nyomva egy csaj is.

RENDEZŐ Magánügy.

TECHNIKUS Sok van még?

RENDEZŐ Van bőven. Ezt a Görgey-ügyet most elővegyük, vagy ne vegyük elő? Fontos ez nekünk? Hol van a szerkesztő?

TECHNIKUS Az Orbán téren valami gyűlésen. Azt hiszem, kormányt alakít.

RENDEZŐ	Micsoda kupleráj. Ezt a Görgéyt most hagyjuk el. Már mindenki megírta. Hogy áruló volt. Meg, hogy nem volt áruló. Drámákat írtak a dologból, istentelenül unalmas hitvitázó drámákat. Kell ez most nekünk? Hogy mi is ezt csináljuk? Mi van már azzal a két nyomoronccal a nádasban? Kérem a nádsuhogást felnyomni!
NÁDLAKÓ	Papírok, parancsok... Ezek csak a művelt nyugatnak szólnak. Itt, belül, semmi foganatja a kifelé megfogalmazott nagy ígéreteknek.
BUJDOSÓ	Téged ki bántott? Fogadjunk, hogy senki. És most, amikor mindennek vége, akkor előjössz a vélt sérelmeiddel.
NÁDLAKÓ	Nem azt mondtad az előbb, hogy semminek sincs vége, és hogy Kossuth-apád azért pattant meg Törökbe, hogy onnan gerjessze újra a forradalmatokat?
BUJDOSÓ	Ezt mondtam. Meg azt mondtam, hogy akárhogy is látod a szabadságharcot és az elbukást, nem kellene megfélemlenünk a hőseinkről.
NÁDLAKÓ	Hőseitekről. Mert ugye, akiket agyonvertek, akiket felkoncoltak, akik fölül fölperzselték a tetők, ugye, azok semmiképpen sem tekinthető hősöknek. Azok a nagy idők szükségszerűen elsodródott áldozatai.
RENDEZŐ	Itt megint ugorjunk. Semmi cselekmény, ezek csak dumálnak, kihagyjuk a 26. oldal közepétől a 33. oldal aljáig ezt a sok rizsát a hőökről és forradalmárokról, ráadásul ez a téma már megérintve volt a hangjáték elején, és most hozzuk be a mi kis gáncsvetőnket. Megvan, gyerekek?
TECHNIKUS	Megvagyok. Speciel én sajnálom, hogy épp a hősiességről és a forradalmiságról feledkezünk meg.
RENDEZŐ	Nem feledkezünk meg. Csak nem aktuális ez manapság, édesem. Hősiesség, forradalmiság? Szét kell tárnom a karomat. Nem olyan a kor. Nem veszi be ma már senki. Képesek lennének kiröghögni...
ZENEI RENDEZŐ	Nem kellene ide valami zene, mert ugye mégiscsak átugrottunk hét teljes oldalt, s talán a cselekmény menete megsínyli a hirtelen váltást.
RENDEZŐ	Ezt szeretem bennetek, ezt a kurva nagy műveltséget. A cselekmény menete megsínyli a hirtelen váltást. Semmi hirtelen váltás. Semmi megsínylés. Ráadásul, semmi cselekmény. Most lesz, apukám, most aztán lesz cselekmény, jöhet előtte az előbbi zene.
ZENEI RENDEZŐ	Csak nem a Richard Straussra gondolsz?
RENDEZŐ	Teljesen egy vágányon haladunk most, apukám. Arra gondolok. Az Also sprach Zarathustra első egy perc ötven másodpercére. Nyomjad már, így a következő kormányalakításig sem leszünk készen.
TECHNIKUS	Ez most hogy jön ide? Negyvennyolcat talán függetleníteni lehetne a napi koszolódásainktól...

RENDEZŐ Nem tudom. Lehet. Nem lehet. Az ember teljesen megbolondul közöttetek. Hol van a szerkesztő?

TECHNIKUS Abádszalókra ugrott le...

(A választ elnyomja a túl erősen érkező Strauss-zene.)

BUJDOSÓ Hallottad, amit én?

NÁDLAKÓ Nem hallottam semmit. Nyilván attól lehet, hogy a te füled nem az én fejemen van.

BUJDOSÓ Valaki jár a nádban.

NÁDLAKÓ Akkor hallgass. Ha valaki itt van, akkor hallgatni kell.

RENDEZŐ Vedd már vissza azt a nádsuhogást!

TECHNIKUS Eddig meg se tudtál lenni nádsuhogás nélkül.

RENDEZŐ Mert eddig nem volt cselekmény. De most minden megváltozott.

NÁDLAKÓ Én is hallok valamit.

BUJDOSÓ Valaki jár a nádban.

NÁDLAKÓ Ezt már mondtad.

BUJDOSÓ Ismétlés a tudás anyja.

NÁDLAKÓ Csönd.

(Gyanús hangok, zörejek.)

EGYSZERRE Állj, ki vagy!

BUJDOSÓ Na, mondd meg, ki vagy!

SPION Nem mondom. Én kérdeztem előbb.

NÁDLAKÓ Istenem, kezdődik előlről.

TECHNIKUS Istenem, kezdődik előlről. Ez egy annyira méltatlan jelenet...

RENDEZŐ Te ne pofázz bele. Te keverj.

TECHNIKUS Demokrácia van, vagy mi a fene. Jogom van...

RENDEZŐ A művészetben nincs demokrácia. Kvázi, jogod sincs.

TECHNIKUS És mi most művészetet csinálunk? Vagy azt hazudtoljuk meg lépten-nyomon?

RENDEZŐ Én igen, édesem, én művészetet. És most kérek ide egy kis zenét.

ZENEI RENDEZŐ Ide? Ide zenét, a jelenet elejére? Milyen zenére gondolsz?

RENDEZŐ Jöhetne, mondjuk, a Strauss.

ZENEI RENDEZŐ Most volt.

RENDEZŐ Na és? Ki mondja meg nekem, hogy hogyan bánok az ismétlés technikájával? Tudjuk, nincs jobb ráerősítés az ismétlésnél. Egyébként is, most hallottuk a darabban, hogy ismétlés a tudás anyja. *Apropós*, nem szeretném, ha megint úgy jönne fel a zene, mint az elszabadult hajókürt. Pianissimóból menjünk el a fortissimóig. Meg vagyok értve?

TECHNIKUS	Ezt a műveltséget, apám... Ha még egy kis lelked is lenne ahhoz, amit csinálsz...
RENDEZŐ	Kuss. Keverj. Jön a zene...
<i>(Jön a Strauss-zene.)</i>	
RENDEZŐ	Bujdosó színész figyel, tessék, mehet.
BUJDOSÓ	Mondd a nevedet, mert szitává lölek.
RENDEZŐ	De suhogjon az a nád.
<i>(A nádsuhogás fölerősödik.)</i>	
SPION	Nincs is fegyvered.
BUJDOSÓ	Van egy kardom.
SPION	Azzal nem lehet löni.
BUJDOSÓ	Nem nyitok vitát. Gyere elő.
SPION	Nem jövök.
NÁDLAKÓ	Miért nem jössz elő?
SPION	Mert meg fogtok ölni.
NÁDLAKÓ	Az már bizony.
SPION	Akkor meg minek jöjtek elő?
NÁDLAKÓ	Hogy meg tudjunk ölni.
BUJDOSÓ	Ez hülyeség. Senki sem akar megölni. Csak azt szeretnénk megtudni, ellenség vagy-e, vagy barát.
SPION	Barát, de nem jövök elő.
BUJDOSÓ	<i>(súgva)</i> Kerülj mögé! Én addig szóval tartom.
SPION	Miért nem beszéltek? És miért sutyorogtok? Csak nem akartok a hátamba kerülni?
BUJDOSÓ	Éppen, hogy oda.
SPION	Az pedig nem fog sikerülni.
NÁDLAKÓ	Éppenséggel pedig már sikerült is. A hátadba kerültem.
SPION	Uram isten, akkor én be vagyok kerítve!
<i>(Dulakodás zaja.)</i>	
BUJDOSÓ	Ez a foglyunk.
NÁDLAKÓ	Ez rendben is lenne. De mihez fogjunk vele?
SPION	Kegyelem árva fejemnek, nekem feleségem, családom van...
BUJDOSÓ	Sok a szöveg. Ezt már ismerjük.
SPION	Akkor mit mondjak? Nem jöhetne valami kis súgás, a beszéd mikéntje felől... vagy egy rávezető kérdés...
NÁDLAKÓ	Rávezető kérdés: ki vagy?

SPION	Ha már így rávezettél, azt hiszem, az a legjobb, ha megmondom, életem és vérem kockáztatásával, hiszen hogy az ember miért is ne vállalja halála előtt az igaz hitét és méltóságát, bár a ti szemetekből nem nézek ki semmi jót, olyan szemetek van, akár az éhes farkasoknak, és lefogadom, hogy énrajtam akartok ti is bosszút állni a sikertelenségeitekért, értem ezen az elmúlt időszak sikertelenségeit, ha csak nem vagytok oroszok, mert azoknak csak az a kis gnóm Bem tábornok okozott némi gondot, szóval, nem félek a bosszútoktól, elbitangolt fenevadak, megmondom, ahogy van, kertelés nélkül, én egy szökött szabadsághős vagyok.
BUJDOSÓ	Ez remek. Mindjárt hős. Már nem is csak harcos. Én azért megnézném a zsebeit a helyedben.
NÁDLAKÓ	A te helyedben én is.
BUJDOSÓ	Nézzük meg együtt.
SPION	Hullarablók. Gyávák. Ketten motoznak meg egy ártatlan szabadsághóst.
NÁDLAKÓ	Találtam valamit. Nesze, olvasd fel.
BUJDOSÓ	Te is tudsz olvasni, nem?
NÁDLAKÓ	Tudni tudok, csak nincs itt az olvasószemüvegem.
BUJDOSÓ	Ez kellő mentség. Lássuk csak... Ez németül van. Tud itt mindenki németül?
SPION	Hogy tudna? Egy szabadsághős nem tudhat németül.
BUJDOSÓ	Akkor fordítom, kérek, szabadsághős barátunk. <i>Bizonyítvány, mellyel tanúsítjuk, hogy Franz Bott hóhér a felségárulás büntette miatt halálra ítélt Damjanich Jánost Aradon kötéllel kivégezte, és e foglalatossága végrehajtásakor a kívánt ügyességgel és szakértelemmel járt el. Joseph Tichy őrnagy, Schückl hadbíró.</i>
SPORTREPORTER	Jó estét, jó szurkolást, kedves hallgatóink. Semmi kétség, Damjanichot is ki fogja állítani a bíró a magyar csapatból. Mégis csak igazolódni látszott azon kedves szurkolók és szakemberek aggodalma, akik azt mondták a nagy csata előtt, hogy nem lenne szabad Görgey Artúrt szövetségi kapitánnyá kinevezni. Görgey sokak szerint kitűnő szakember, de hideg koponya, nem tudta tűzbe hozni a magyar gárdát. A nyilatkozataiból úgy tűnik ki, hogy ő adta fel legelőbb a győzelmi reményeket... Igen, a bíró mozdulataiból egyértelmű, hogy Damjanich nem folytathatja tovább a játékot.
DAMJANICH	<i>Mindenség ura! hozzád küldöm imámat. Te erősítél meg a nőmtől végbucsu rettenetes percében; erősíts tovább is Atyám, hogy a halál e lealázó nemét mint férfit álljam mi. - Hallgasd meg Mindenható kérésemet! Te örködtél fölöttem a harcok mezején; te vezetél a véres csatákban; s megengeded, hogy azokat túléljem. - Oltalmazd meg Mindenható! szerencsétlen hazámat a további véstől. Lágyítsd meg az uralkodó szívét az ittmaradottak iránt. - Adj erőt szegény Emiliámnak, hogy adott szavát: miszerint sorsát zúgolódás</i>

nélkül, erős hittel tűrendi, - beválthassa. - Áldás reád, Arad. Áldás a szerencsétlen hazának!

- RENDEZŐ bemondó, ritkítva van szedve, kérem ritkítani a hangokat!
- BEMONDÓ Szegény Emíliámnak vigaszul! - Aradvár, october 6-án 1849. - Damjanich
- RENDEZŐ Remek. Jöhet föl a zene, bele a nádsuhogásba.
- TECHNIKUS Kiváló elgondolás. A mélység ünnepe.
- ZENEI RENDEZŐ Természetesen a Staruss-zene.
- RENDEZŐ Ja. Az Also sprach Zarathustra. Indulhatunk?
(Strauss-zene, ami átmegy nádsuhogásba.)
- BUJDOSÓ Szép kis szabadsághőst sodort az utunkba a szél, mondhatom.
- NÁDLAKÓ Te mocskos állat... hóhér.
- SPION Csak nem képzelitek, hogy ez az izé, ez a Bott, vagy kicsoda, én vagyok? Istenem, hogy ti milyen balgák vagytok.
- BUJDOSÓ Ha nem a tiéd, akkor pedig kié?
- NÁDLAKÓ Hogy került hozzád?
- SPION A nádban összetalálkoztam egy férfival. Hatalmas ember volt, roppant nagy ereje volt, és roppant agresszív volt, és roppantul nekem támadt, de én roppantul elvágтам a torkát, és elszedtem a holmijait, hogy ne tudják azonosítani, mert ha nem tudják azonosítani, akkor nem is fogják keresni, és akkor engem s fognak keresni egy névtelen hulla előállításá miatt. Azt hiszem, így már világos, nem?
- NÁDLAKÓ Nem egészen.
- SPION Kérlek. Akkor módosítom a vallomásomat tisztelt bíróság. Részt vettem az Aradi Tizenhármak kivégzésén, így, csupa nagybetűvel, ha hallatszík, Aradi Tizenhármak.
- NÁDLAKÓ Mint hóhér.
- SPION Mint fogoly. Sebesült rab egy kocsin, amelyet direkt azért húzattak oda a bitófák mellé, hogy legyen szemtanúja a gyalázatos cselekedetnek.
- BUJDOSÓ Ha ott voltál, hogy nem vagy ott most is.
- SPION Megszöktem. Amikor láttam, hogy mindenki a felakasztott és megölt elítéltekkel van elfoglalva, egyszerűen leugrottam a kocsiról és elszaladtam.
- BUJDOSÓ És az örök? Ők mivel voltak elfoglalva? Utánad se lőttek?
- SPION Az örök utánam se lőttek. Sírtak és letérdeltek a földre.
- NÁDLAKÓ Csak tán nem magyarok voltak azok is?
- SPION Nem voltak magyarok. De könny nem maradott szárazon ottan.

BUJDOSÓ	Milyen megható. Tehát végignézted a tábornokok kivégzését?
SPION	Én végig. Már amit a könnyeimen keresztül láttam.
NÁDLAKÓ	És mit láttál a könnyeiden keresztül?
SPION	Október 6-án szürkületkor elővezették Kiss Ernőt, Schweidel Józsefet, Dessewffy Arisztideszt, Lázár Vilmost. Ezek jutalma a tizenhat kivégző katona golyója volt.
BUJDOSÓ	Mondtak valamit?
SPION	Kiss Ernő honvéd altábornagyra emlékszem.
NÁDLAKÓ	A rácirtó tábornokra...
BUJDOSÓ	Elhallgass, balga lélek. Beszélj!
SPION	A tábornok elkiáltotta magát a kivégzőosztag előtt:
KISS ERNŐ	Szegény hazám! Isten büntesse a hóhérainkat!
NÁDLAKÓ	Ennyi?
SPION	Ez még mind semmi. Amikor eldőrdült a sortűz, hárman nyomban lehanyatlottak. Kiss azonban csak megsebesült. Ekkor saját maga vezényelt sortűzet a tizenhat ítéletvégrehajtónak.
BUJDOSÓ	Saját maga! És lőttek?
SPION	Nem lőttek. Egy tiszt odalépett hozzá, és közvetlen közélről fejbe lőtte.
NÁDLAKÓ	Szegény ember.
BUJDOSÓ	Én ezt a Lázár Vilmost ismertem.
SPION	Szóval, ti is szabadsághősök vagytok?
BUJDOSÓ	Nem. Mi nádlakók vagyunk. De azelőttől ismertem a Lázár családot. Olvastam a levelét, amit a családjának írt a siralomházból.
SPION	Nem is volt Aradon siralomház.
BUJDOSÓ	Ezt csak úgy mondtam.
RENDEZŐ	Főnt van a magnón a Lázár Vilmos-levél?
TECHNIKUS	Természetesen. Nem tudtad, hogy én gondolatolvasó vagyok?
RENDEZŐ	Akkor tessék.
ZENEI RENDEZŐ	Zene nem kell?
RENDEZŐ	Zene nem. Legfeljebb egy versidézet jöhetne rá... hol van a szerkesztő?
TECHNIKUS	A rimaszombati sörgyárral tárgyal, hogy onnan szállíttassa a balatoni vendéglőjébe a szlovák sört.
RENDEZŐ	Micsoda kupleráj. Én ebbe beleőrülök. Van valami negyvennyolcas szövegünk még?
TECHNIKUS	Nincs. Hacsak nem tesszük be a Gyulai Pál verset, amit szegény Jeszenák báróhoz írt.

RENDEZŐ	Betesszük. Mindent beteszünk, ami emeli az emlékezés színvonalát. Indulunk.
TECHNIKUS	Értettem. Ne aggódj, emelni fogja. Szalag indul.
SPORTREPORTER	Jó estét, jó szurkolást. A vesztes mérkőzés végén Lázár Vilmost hallják, aki haza üzen a szeretteinek. Ebből is láthatják-hallhatják, milyen derék és nagyszívű játékosok veszítettek az osztrák csapat ellen.
LÁZÁR VILMOS	<i>Kedves szentem, egyetlen Marim, mindenem e földön! Egy sejtelmem mondja nekem hogy holnap reggel, mielőtt még egyszer láthatnálak - elvérzettem, s velem több becsületes, derék bajtársam. Marim! te a ki szivem minden birvágyát birtad, te magad maradsz e földön; te voltál mindenem, te leszel utolsó sóhajtásom; - de marad még neked egypár jó embered és az én és a te szegény gyerekeid, - ezekben találod fel minden földi boldogságodat, ezekben összeszámolod szeretetedet és az Isten kebledbe fogja önteni a vigasztalás malaszstját, és arra törekedjél is, ezt kívánja nyugodalmam a másik világon, melynek rejtélyei előttem nemsokára megnyílnak... A lelki atya, a kinek a kezeibe letettem vallomásomat, és kinek kitártam tiszta öntudattal bíró lelkemet, át fogja neked adni kis gyűrűmet, szívtárczámat és evőeszközömet, melyet itt, fogságom alatt használtam. Károlynál fogsz találni egy levelet és egy kedves arcképedet, - azonkívül több holmit. - Én keresztül vívtam az élet-halál tusáját - én meg fogok halni, amint mint férfiúhoz illik... Adj gyermekeink mindegyikének, ha kilép a világba, egy emléket tőlem, élő jeléül annak, hogy az, a ki becsületesen és tisztán élte egész életét, nyugodtan bír meghalni, ha ártatlanul is, mint én.</i>
RENDEZŐ	Jöhet rá a Gyulai Pál!
TECHNIKUS	Jön!
GYULAI PÁL	<i>Szerette hazáját Szívvel, szóval, tettel, Védte szabadságát Híven, becsülettel; Áldozott, szenvedett, Jutalmát nem kérte, S nem küzdhetve többé Vérpadon halt érte.</i>
RENDEZŐ	Nem is rossz. Még jó, hogy nincs itt a szerkesztő, úgyis kigolyózta volna. Nádlakó figyel, intésre indul. Nádsuhogást kérek.
NÁDLAKÓ	<i>Ki is jöttek vérző szívvel, halaványan, Elbúcsúztak egy-két szóval katonásan; Jerünk pajtás az Istenhez fel az égre, Hadd fordítsa szemét a magyar népre. Ó! mily boldog, kit előre nevezének, Hogy a halált legelőször ölelné meg, Jaj! de bezzeg, kit végsőnek hagytak hátra, Hogy bajtársi szenvedésit végig várja.</i>

RENDEZŐ	Te megbolondultál? Ki a fene mondta, hogy énekelj? Nem népszínművet veszünk fel, öregem.
BUJDOSÓ	Nekem ez van a szövegkönyvemben.
RENDEZŐ	Hol van a szerkesztő?
TECHNIKUS	Abonyba ment, a szerző édesanyjának vitt le kanadai ciprusokat.
RENDEZŐ	Micsoda kupleráj. Gyerünk a harmincadik oldaltól. Az már ki van húzva? Visszaállítom. Harmincadik oldal.
BUJDOSÓ	És a többiek? Folytasd!
SPION	Nehéz folytatni. Méltatlan dolog katonákat kötélnék adni. Miután lelőtték amazokat, kivezették emezeket. Jöttek a tábornokok. Elsőnek Pöltembergi Pölt Ernőt akasztották. Az akasztófa alá menet Pöltemberg valamennyi társával kezet szorított, meg is csókolta valamennyit.
NÁDLAKÓ	Nem mondott semmit?
SPION	Nem emlékszem.
BUJDOSÓ	Emlékezz, kutya!
SPION	Miféle hang ez egy szabadsághőst illetően. Mindjárt nem mondok semmit. Azért az embernek van tartása.
BUJDOSÓ	És ha azt mondom, hogy darabokra vagdallak, ha nem nyitod ki a szádát?
SPION	Akkor természetesen nincs tartása. Mit óhajtatok hallani?
BUJDOSÓ	Hogy volt tovább?
SPION	Jött Török Ignác...
NÁDLAKÓ	Mit mondott?
SPION	Mit tudom én már! Majd mondom, ha eszembe jut, hogy mit mondott, ha mondott valamit a mondó. Török Ignác után következett Lahner...
NÁDLAKÓ	Mit mondott... ja, bocs...
SPION	Lahner után Knézich, Nagy-Sándor József... nincs kérdés?
NÁDLAKÓ	Mit mondott?
SPION	Azt kiáltotta, éljen a haza.
BUJDOSÓ	Dumálsz. Tovább.
SPION	Leiningent akasztották hatodiknak. Na, ő tartott egy beszédet, de nem értettem, mert németül tartotta, és tudjátok jól, egy szabadsághős nem tudhat németül. Na, a végén, amikor már a bitófa alatt állt, az kiáltotta...

SPORTREPORTER Most Leiningen Károlyt szólaltatjuk meg a vesztes mérkőzés után. A kiváló középpályás egyértelműen a bírót okolja a vereségért, és kifejezi abbéli reményét, hogy a nemzetközi szövetség már a közeles jövőben javít a bírói tevékenység minőségén.

LEININGEN Isten veletek, bajtársak! Nemsokára más, igazabb bíró előtt fogunk állni.

SPION Azután következett Damjanich.

NÁDLAKÓ Ők összevesztek Vécseyvel a szolnoki csata után azon, hogy ki győzött. Nem normális két ember az, én mondom. Ez a Damjanich is rácölő volt.

BUJDOSÓ Nem rácölő, hanem olyan rác, aki az áruló rácokat megbüntette.

NÁDLAKÓ Nézőpont kérdése, hogy ki az áruló rác, és kinek van joga megbüntetni őket.

SPION Mondhatnám, kérem, az én időm se végtelen.

NÁDLAKÓ Csak tessék.

BUJDOSÓ Csak egy hangyányi helyesbítés. Leiningen után, még Damjanich előtt, Aulich következett.

SPION Köszönöm a helyreigazítást. Nem tudom, talán ott tetszett lenni, hogy így tudja?

BUJDOSÓ Részletkérdés. Hogy volt ez a Damjanich-dolog?

RENDEZŐ Ide jöhet az a nóta, na tudjátok...

ZENEI RENDEZŐ Csak nem megint Strauss...

RENDEZŐ Nem, az majd később. Most az a ballada vagy micsoda kell, hol van a szerkesztő?

TECHNIKUS Korondra ment fekete kerámiáért, a váci utcai népművészeti boltjába...

RENDEZŐ Micsoda kupleráj. Én ebbe már bele is bolondultam, bassza meg.

TECHNIKUS A szalag előkészítve. Kérem megdicsérni!

RENDEZŐ Semmi dicséret. Nyomhatod.

(Leánykák éneklik, csengő hangon.)

*Damjanicsot hagyták végső vértanúnak,
Bár (ő) mindég előtte állt a csatának,
Kegyetlenül haragszik rá minden német,
Számталanszor földig verte ökeméket.*

*Ott áll köztök mankójára támaszkodva,
Mint egy dűlőfélben levő templomtornya,
Mint egy tigris, mely vas közé vagy zárva
Ingerkedő gyermeksereg játékára.*

*Dörgő villám! ezek hát az én bírám,
Kiket összetörtek gyenge katonáim?
Mondhatom, hogy derék hősök, szép vitézek,
Nincs kedvem az élethez, ha rájuk nézek.*

*És körülnéz olyan hősen, olyan bátran,
Mintha volna honvédi közt a csatában;
Bajtársai mind ott függnék már előtte,
Őt is viszik, ő is megyen már előre.*

*És megáll az akasztófa közelében,
Megöleli, megcsókolja keservében,
Isten hozzád szabadságnak kenetfája,
Rajtad halok meg hazámért, nem hiába.*

*Sűrög-forog már a hóhér a kötéllel,
Számolni egy magyar hősnek életével,
Damjanich meg így kiálta nyugalmaiban,
Vigyázz fattyú! fel ne borzold a szakállam.*

*Mintha, amit szenved, nem is halál lenne,
Mintha nem is sírba, hanem bálba menne,
A németek buta képpel bámulának,
Hogy bátran mond jó éjszakát a világnak.*

- SPION El volt törve a lába. Azt mondta Tichy őrnagynak az akasztófa alatt:
- DAMJANICH Jellemző, hogy önök ilyen látványban gyönyörködnek.
- BUJDOSÓ Azt is mondta, hogy:
- DAMJANICH Hóhér, vigyázz a szakállamra!
- NÁDLAKÓ Meg azt is, hogy:
- DAMJANICH Én, aki mindig első voltam a csatákban, miért vagyok kénytelen most az utolsó lenni?
- SPION Ezt nem mondta.
- NÁDLAKÓ És ugyan miért nem mondta?
- SPION Mert nem mondhatta. Hiszen nem ő volt az utolsó, hanem Vécsey Károly.
- NÁDLAKÓ Akivel Damjanich összeveszett Szolnokon.
- SPION Az. Akivel összeveszett Szolnokon. Ez egy gazdag magyar nemes volt, császári és királyi kamarás, akinek az apja is azt üzent a börtönbe, hogy megérdemli, ha kivégzik, hogyan is mert a császár ellen lázadni. Nem siratta ezt senki se.
- NÁDLAKÓ Mondott valamit?
- SPION Ugyan kinek mondott volna, uram, amikor egyesek vérbe fagyva heverték a földön, mások akasztva lengtek isten nagy ege alatt. Nem mondott az semmit, hanem tett.

NÁDLAKÓ	Mit tett?
SPION	Valami nagyon zavarba ejtőt cselekedett még halála előtt. Odament Damjanich szerb százados lelógó hullájához, letérdelt, és kezet csókolt neki. Egy gróf egy félparaszt szerb republikánusnak. Botrány.
BUJDOSÓ	Mondtál valamit? Botrány?
SPION	Dehogy. Azt mondtam, hogy botját, akarom mondani mankóját az akasztófa szárához támasztották.
NÁDLAKÓ	Levették őket?
SPION	Eszük ágában sem volt. Ernst törzsbíró az akasztófán hagyta a tetemeket, és közszemlére tetette őket - nyilván elrettentésül.
BUJDOSÓ	És nem volt senki sem, aki fellázadt volna ezen embertelenség ellen?
SPION	Nem volt. De elhibázottnak bizonyult az intézkedés. Az aradi nép és a környező falvak zarándokhelyé avatta az akasztottak dombját. Ezrek imádkoztak hangosan a szent emberek előtt. Arad minden templomában zúgtak a harangok. Howiger várparancsnok kétségbeesett emberei hiába rohángáltak egyik templomtól a másikig, itt elhallgattatták, amott megszólalt. A nép sem volt hajlandó hazamenni. Nagy rebellió volt, uraim, annyi szent.
RENDEZŐ	Harangzúgást fölhúzni, még, még, hadd zengjen!
TECHNIKUS	Húzom. Csak meg ne süketüljenek a hallgatók. Remélem, most nagyon hatásosak vagyunk...
RENDEZŐ	A harangzúgásra rájön a ballada vége! Intésre jöhetsz. Intés! (Vegyeskar.) <i>Aradi vár! Aradi vár! halál völgye, Híres nemes magyar hősök temetője, Viruljanak környékeden sírvirágok, S felejthetlen legyen hát az ő halálok.</i>
RENDEZŐ	Azt hiszem, végeztünk is, hála istennek. Köszönöm mindenkinek a munkát.
TECHNIKUS	Van még egy szöveg, azt elfelejtettük beadni.
RENDEZŐ	Hol a szerkesztő? Majd ő megmondja, kell-e még az a szöveg.
TECHNIKUS	Aradra ment, egy készülő emlékfilm helyszíneit megtekinteni.
RENDEZŐ	Micsoda kupleráj. Esküszöm, hát itt kész csoda, ha valami elkészül. Add be azt a szöveget. Egyáltalán, mi a fene az?
TECHNIKUS	Szacsvay Imre végrendelete. A legszebb szöveg...
RENDEZŐ	És ki a fene az a Szacsvay Imre?
TECHNIKUS	Országgyűlési képviselő, jegyző, született 1818-ban, kivégeztetett 1849. október hó végén.
RENDEZŐ	És ezt te mind honnan tudod?

TECHNIKUS	Engem érdekel...ne, amit csinálunk... Egyébként pedig itt van a szalagcímken.
RENDEZŐ	Aha. Hallgassuk meg, de már nagyon mennék hazafelé.
SZACSVAY IMRE	<i>Kerüljétek az ingadozó sokaságot, mely fáklyászenéit s egyéb kíváncsi hiúságait majdnem azon gyönyörélvezettel rendezi, mint a mellyel a vérpadot körülrongja. - Meghalok ha kell, - lelkem nyugodt, - vétek soha sem terhelé, minden hibám az, hogy képviselői tehetségemet elébe tettem saját személyemnek. - Isten adjon minden élőknek legnagyobb boldogságot. - Édes apám kezeit és tieiteket kedves testvéreim ezerszer csókollak; - az utolsó óra csendes és mély fontolgtatásai közben kérlek, hogy emlékezzetek rám, de ne sirassatok, a hit hasztalanságát fognátok ezzel bizonyítani, pedig Isten mindnyájatokkal szabad és még a pogány költő is azt mondja: „Mors ultima linea rerum!” ... Holnap már édes anyámnál leszek, - ő nála, ki engem az életben legjobban szeretett.</i>
RENDEZŐ	Szép beszéd, de nekünk haszontalan. Menjünk végre haza.
TECHNIKUS	Ilyenkor lenne kedvem szembeköpní magamat.
BUJDOSÓ	És velünk mi lesz? Itt leszünk hagyva a nádban?
RENDEZŐ	Az ördögbe. Pedig az a harangozás ott a végén egészen hatásos volt.
NÁDLAKÓ	Nincs a darab vége megírva?
RENDEZŐ	Hát, nagyon úgy fest a dolog. Hol van a szerkesztő?
TECHNIKUS	Groningenben a barátja esküvőjén.
RENDEZŐ	Micsoda kupleráj. Gyerekek, oldjuk már meg valahogy gyorsan a dolgot. Így nem tudom majd elfogadtatni, vég nélkül, ezt a baromságot.
SPION	És mit szólnátok egy olyan befejezéshez, hogy én provokálom őket, ők meg megölnek, de már jönnek a katonák, mert én feljelentettem őket, és elfogják őket, és elviszik őket kivégezni.
RENDEZŐ	Az ötlet nem rossz, bár nagyon reménylem, hogy ennél azért nyelvileg valamivel invenciózusabban fogjátok megoldani a dolgot. Intésre indultok.
ZENEI RENDEZŐ	Fél napja ülök itt potyára. Nem lehetne ide fölnyomni valami zenét?
RENDEZŐ	Lehetni lehetne. Jöhet a Straruss.
ZENEI RENDEZŐ	Nem lehetne valami változatosabb...
RENDEZŐ	Nem lehetne...
ZENEI RENDEZŐ	Valami magyarosabb...
RENDEZŐ	Nem lehetne. Még azt gondolnák, hogy az új kormánynak akarunk benyalni. Nem akarunk senkinek sem benyalni. Amazoknak adtunk volna népzénét dögvivel, ezek meg kapnak Strausst.

TECHNIKUS	És az sem zavar, hogy ez a Strauss osztrák volt?
ZENEI RENDEZŐ	Nem volt osztrák. Német volt.
TECHNIKUS	Az ugyanaz. Amikor a bujdosókat felkoncolták...
RENDEZŐ	Ezt majd utána, gyerekek, a sörözőben. Zene följön!
(Strauss-zene.)	
RENDEZŐ	Intés!
SPION	Hát így, barátaim. Most már igazán elengedhetnétek.
BUJDOSÓ	Nem vagyunk a barátaid.
SPION	Pedig jó hírt hoztam Pestről.
NÁDLAKÓ	Mondd hamar, ha jó hír.
SPION	Kossuth visszaérkezett Törökországból. Pesten jár-kel, csapatokat szervez, új forradalmat készít elő. Mégpedig nem is titokban.
NÁDLAKÓ	Ha ez igaz, akkor nagyszerű...
BUJDOSÓ	Ennek a nádlakónak mindent be tudsz mesélni. De magyarázd meg nekem, fiam, hogy mit csinál Haynau, amíg Kossuth szervezi az új forradalmat?
SPION	Haynau lelkiileg összeroppant. Angliába ment, kipihenni a gyilkolás fáradalmait. Ott a munkások felismerték a hóhért, agyba-főbe verték, úgy kellett kávéskanállal összeszedni öklémét.
BUJDOSÓ	Hiszi a piszi.
SPION	Ott van mellette Petőfi is. Ő is megtért a bujdosásból. Szükség van jó emberekre. Gyertek ti is, testvérek, ne egymást ölje az igaz magyar ember, hanem az ellenséget.
RENDEZŐ	Sok a szöveg. Ölje már meg valamelyiktök.
NÁDLAKÓ	Ölje meg ő!
BUJDOSÓ	Ölje meg ő!
RENDEZŐ	Öljétek meg együtt.
NÁDLAKÓ	Igazat mondtál. Az ellenséget meg kell ölni. Te egy azsan provokátor vagy, császári spion, barátocskám. És most meg fogunk ölni.
BUJDOSÓ	Minden bűnödért, amit elkövettél eddig a nemzet ellen.
SPION	Hiába. A katonák már tudják, hogy itt rejtőzködtök, nekem csak az volt a dolgom, hogy feltartsalak benneteket.
BUJDOSÓ	Hegyibe, pajtás, azután uzsgyi!
BEMONDÓ	Veszteségképek. Zalán Tibor hangjátékát hallották.
RENDEZŐ	Még nem. Előbb még meg kell fojtani a császári spiont.
BEMONDÓ	Én fojtsam meg? Vagy kire gondolsz?
RENDEZŐ	Csak mondd be.

BEMONDÓ	A császári spiont épp most fojtják meg a nádban. A császári spion meg van fojtva. A császári spiont elérte a végzete, két magyar bujdoso, megtorlandó társaik elárulását, besúgását, megfojtotta a nádasban.
RENDEZŐ	Rendben. Valamelyik majd használható lesz. Hörgést kérek.
TECHNIKUS	Melyiket parancsolod?
(Hörgések.)	
RENDEZŐ	A harmadik jó lesz. Gyerekek, most jöhetnek a császári katonák.
NÁDLAKÓ	Hangokat hallok.
BUJDOSÓ	Én is hangokat hallok.
NÁDLAKÓ	Akkor valakik jönnek.
BUJDOSÓ	Alighanem katonák jönnek.
NÁDLAKÓ	Honnan veszed, hogy katonák?
BUJDOSÓ	Olyan katonás a hangjuk. Meg a napfény is megcsillan a szuronyukon.
NÁDLAKÓ	Nem is látod őket.
BUJDOSÓ	De hallok a csillanásokat.
NÁDLAKÓ	Az más. Akkor el vagyunk veszve.
SPORTREPORTER	Jó estét, jó szurkolást, kedves hallgatóink. Ami a pálya szélén történik, nem más, mint egy ronggyá vert, reményét vesztett magyar csapat utolsó erőfeszítéseinek a felőrlése. Nincs már ellenállás a mieinkben, láthatóan feladták a kilátástalannak tetsző mérkőzést.
BUJDOSÓ	Megkérhetlek valamire?
NÁDLAKÓ	Bármire megkérhetsz.
BUJDOSÓ	Lelőnél, barátom, hogy ne a császári katonák kezétől vegyem a halált?
NÁDLAKÓ	Nagyon szívesen, csak nincs puskám.
BUJDOSÓ	Nekem se. Szúrjuk agyon egymást.
NÁDLAKÓ	Nehéz lesz egyszerre szúrni.
BUJDOSÓ	Akkor dőlünk a kardunkba.
NÁDLAKÓ	Nem elég szilárd hozzá a talaj, elsüllyed a kard.
BUJDOSÓ	Akkor meg mi legyen?
NÁDLAKÓ	Meg kell várnunk őket.
BUJDOSÓ	Már itt is vannak.
NÁDLAKÓ	Ne adjuk olcsón a bőrünket. Lépjünk fel támadólag.
KATONÁK	Állj, ki vagy? Állj, vagy lövök!

NÁDLAKÓ (velük egyszerre) Állj, ki vagy? Állj, vagy lövök!

BUJDOSÓ (velük egyszerre) Állj, ki vagy? Állj, vagy lövök!

KATONÁK Én kérdeztem előbb.

BUJDOSÓ Én kérdeztem előbb.

NÁDLAKÓ Én kérdeztem előbb.

RENDEZŐ Ez örület. Zene fel.

ZENEI RENDEZŐ Mi zene?

RENDEZŐ Mindegy. Csak hangos.

(Oltári hangzavar. Egyszerre szól a Kossuth-nóta, a Strauss-zene, a műben elhangzott ballada. technikus átkiabálja a hangzavart.)

TECHNIKUS A szerkesztő telefonált, mindenkit vár a vendéglőjében.

RENDEZŐ Hurrá, éljen a haza! Gyorsan egy lekonf!

(Lekonferálás.)

TECHNIKUS Én nem megyek. Én... nagyon rosszul érzem magam.

RENDEZŐ Ha nem, hát nem. Most legalább látod, hogy nem könnyű státusz a művésznek lenni...